

Eduard Feliu i la cultura jueva medieval*

Jordi CASANOVAS MIRÓ

L'interès de l'Eduard Feliu per la cultura jueva a Catalunya es va manifestar de moltes maneres, en especial per la quantitat de temes que van cridar la seva atenció i la passió que va posar en el seu estudi. Tanmateix ara no entrarem en els detalls de la seva producció científica, car altres ja ho han fet. Jo voldria només tractar determinats aspectes relacionats amb el seu caràcter com a investigador i al mateix temps com a divulgador d'alt nivell, una tasca, aquesta darrera, no gens fàcil i sí certament molt compromesa.

Tres són, al meu parer, aquests trets que el caracteritzaven. En primer lloc, fruit del seu tarannà positiu, va donar prioritat a totes aquelles obres de creació que tenien l'origen en els períodes considerats de calma, per la qual cosa defugia sistemàticament qualsevol tendència a caure en la història llagrimosa. Tot i això, era plenament conscient de les persecucions, de les discriminacions i de la intolerància que patiren les comunitats en general i els seus membres en particular. En conseqüència, valorava de forma extraordinària l'aportació cultural dels jueus catalans i la integrava perfectament dins el marc de la cultura catalana en el si de la qual s'havia desenvolupat. Amb aquest objectiu, calia rescatar-la del racó on es trobava i convertir aquesta gran desconeguda, farcida de tòpics, en un tema digne d'estudi. A aquesta tasca va dedicar bona part dels seus esforços i del seu entusiasme. No es tractava, doncs, d'una fascinació envers un element exòtic de la nostra història, ans era el fruit del sentiment de participar en una història comuna, i per aquesta raó calia posar els cinc sentits en una empresa que només era possible gràcies a un treball fet amb rigor. Així, no ens ha de sorprendre la importància que donava al tema de la restauració de la llengua hebrea, a la consideració que Sefarad no era Catalunya, a l'organització de les aljames o al caràcter nacional del dret hebraic.

* Text de la participació en la taula rodona entorn dels estudis i la personalitat d'Eduard Feliu, que tingué lloc a Girona dins la Jornada d'Estudis en Homenatge a Eduard Feliu i Mabres: «Història i Cultura Jueves a la Catalunya Medieval» (29 d'abril del 2011). Jordi Casanovas és membre del Comitè Editorial de TAMID i tècnic del Registre d'Obres d'Art del Museu Nacional d'Art de Catalunya. A/e: jordi.casanovas@mnac.es

En segon lloc, cal destacar el seu tarannà independent. Un dels aspectes que sovint caracteritzen els estudis sobre temes diversos del judaisme és que hi ha una barrera invisible entre la visió del no-jueu i la del jueu que aquest darrer, en certa manera, es complau a fomentar. És per aquest motiu que cada cop més es reclama, davant de qüestions molt diverses, la necessitat d'aportar la perspectiva jueva com a única visió objectiva. Això es fa evident tant en qüestions de caire general com de caràcter particular. El jueu, per la seva pròpia condició, acostuma a reivindicar la seva visió com la més genuïna dins el marc estricte del món jueu, considerant sovint que al no-jueu li manquen la formació i la sensibilitat necessàries. Exemples diversos, com és el cas dels estudis sobre la Inquisició o fins i tot de la recerca epigràfica, mostren de forma fefaent la importància d'aquest fet. Tanmateix l'Eduard tendia a valorar totes les aportacions perquè les considerava enriquidores i susceptibles d'oferir noves interpretacions. Sovint insistia especialment en el fet que la cultura jueva a Catalunya, com en qualsevol altre lloc, calia integrar-la dins el conjunt de la manera de fer i de pensar del país, única forma de captar-ne l'essència i comprendre'n determinats detalls.

En tercer lloc, no podem deixar de banda el seu caràcter emprenedor. Com ja hem assenyalat abans, és necessari superar el nivell dels tòpics, tan freqüents i tan fàcils de perpetuar, i donar a conèixer tot el que s'està fent de forma objectiva. Aquest caràcter es va materialitzar en diversos projectes, alguns dels quals es van convertir en una realitat, altres ho seran ja després de la seva mort i només uns pocs no ho seran mai.

Aquests aspectes més innovadors en la manera de fer recerca cal rastrejar-los en aquella Ciència del Judaisme que cap als anys 1810-1820 va iniciar el seu camí. És una mostra evident que certes iniciatives vuitcentistes, convenientment adobades, poden encara tenir sortida en el segle XXI. Tant en aquell moment com ara, l'objectiu primordial era l'estudi des d'una perspectiva crítica del judaisme de totes les èpoques, al qual s'aplicaven els mètodes moderns d'investigació. Els resultats d'aquest moviment foren: l'edició crítica de textos antics ja coneguts, la publicació de noves fonts fins en aquell moment inèdites, la creació de societats erudites en el si de les quals coexistien hebraïstes i medievalistes, i finalment l'edició de revistes que es farien ressò de tot aquest progrés. Els mateixos objectius que l'Eduard va fer seus i en relació amb els quals va posar tanta il·lusió. L'única diferència rau, en tot cas, en el nivell de coneixement i en el sentiment que amb tot aquest esforç contribuïm a la construcció del país, independentment de la nostra condició de jueus o no-jueus, un aspecte que sovint ens recordava. No exagerem si en molts aspectes el considerem una baula més d'aquell important moviment conegut com a Ciència del Judaisme.